

ДОСЛІДЖЕННЯ ІТЕРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗРАХУНКУ УСТАЛЕНОГО РЕЖИМУ. ГОЛОВНИЙ КРИТЕРІЙ ЗБІЖНОСТІ. ГРАНИЧНА ТОЧНІСТЬ

Савюк К.С., Романенко О.О., магістранти, Банін Д.Б., к.т.н., доц.
КПІ ім. Ігоря Сікорського, кафедра автоматизації енергосистем

Вступ. В ряді електротехнічних задач, які орієнтовані на використання численних методів диференціювання, і різносних систем рівнянь (наприклад, вибір оптимальних рішень...), для коректності результатів має бути гарантована необхідна точність вихідних параметрів і поточних режимних характеристиках розрахункових схем (опори $\dot{Z}$, напруги $\dot{U}$, втрати потужності ΔP та інші). Цю інформаційну основу забезпечує задача розрахунку усталеного режиму, тому в її ітераційних процесах мають бути задіяні строгі (прямі) критерії збіжності з інформацією про реальну точність процесів. Задача являється актуальною для розробки програмних засобів моделювання режимів в електроенергетиці.

Мета роботи. Дана робота має довести коректність терміну <гранична точність> для конкретних розрахункових схем. Має бути розроблений універсальний метод визначення граничної точності і рекомендований головний критерій збіжності ітераційних процесів. Дослідницька задача вирішується для різних алгоритмів ітерацій, для експериментальних і промислових розрахункових схем великого обсягу. Дослідження обмежуються методами з базовою матрицею провідності $\dot{Y}$.

Матеріали та результати досліджень. Для вирішення поставленої задачі розроблені чотири програми розрахунку режиму, які використовують просту ітерацію (PROiii), ітерацію Зейделя (ZEYiii), ітерацію з оберненою матрицею провідностей (Y_Ziii) та ітерацію метода Ньютона. Цей широкий математичний набір повинен забезпечити коректність висновків по результатам аналізу спектра алгоритмічно різних ітераційних процесів.

Всі програмні реалізації опираються на ряд загальних електротехнічних та математичних позицій:

* Задіяна блочна структура матриці $\dot{Y}$, де виділяються блоки для балансуєчих і навантажувальних вузлів розрахункових схем ($\dot{Y}_{bb}, \dot{Y}_{bn}, \dot{Y}_{nb}, \dot{Y}_{nn}$), задані потужності навантажень ($\dot{S}_n$), а невідомими являються напруги $\dot{U}_n$;

* Для всіх програм використовується одне і те саме рівняння стану режиму (PSP) і формат розрахунку ітерованого вектора нев'язки (для спрощення, навантажувальний індекс <n> виключений):

$$\dot{W} = \dot{Y} \cdot \dot{U} - \dot{B} = \mathbf{0} \text{ (PSP)}, \dot{F}^{(k)} = \dot{Y} \cdot \dot{U}^{(k)} - \dot{B}^{(k)} \text{ (нев'язка)}, \text{ де} \quad (1)$$

k – крок ітерації;

$\dot{B}$ – вектор, що визначає нелінійність ітераційного процесу.

$$\dot{B} = \widehat{S}/\widehat{U} - \dot{Y}_{nb} \cdot \dot{U}_b, \quad \dot{B}^{(k)} = \dot{I}^{(k)} - \dot{I}_0 \quad (2)$$

Відмітимо, що мережеві параметри поперечних провідностей ліній і трансформаторів, а також вузлові шунти на землю $\dot{Y}_S$, враховані в структурі матриць провідностей $\dot{Y}$;

* Рекурентні відображення процесів, де вираховується поправка до вектора невідомих, також має аналогічну форму і механізм виводу розрахункових формул:

PRO:	$\dot{U}^{(k+1)} = \dot{U}^{(k)} - \dot{D}^{-1} \cdot \dot{F}^{(k)}$	Проста ітерація;	
ZEY:	$\dot{U}^{(k+1)} = \dot{U}^{(k)} - \dot{H}^{-1} \cdot \dot{F}^{(k)}$	Ітерація Зейделя;	(3)
Y_Z:	$\dot{U}^{(k+1)} = \dot{U}^{(k)} - \dot{Z} \cdot \dot{F}^{(k)}$	Ітерація з $\dot{Y}^{-1} = \dot{Z}$;	
NF:	$\dot{U}^{(k+1)} = \dot{U}^{(k)} - \dot{J}^{(k)} \cdot \dot{F}^{(k)}$	Ітерація Ньютона, де	

$\dot{D}, \dot{H}, \dot{Z}$ – відповідно діагональна або нижня трикутна складова матриці $\dot{Y}$ і обернена їй в факторизованій формі;

$\dot{J}$ – матриця Якобі часткових похідних $\partial \dot{w} / \partial \dot{U}$. Через не аналітичність РСР матриця Якобі реалізується у дійсному просторі подвоєної розмірності ($2n$). Корегується всередині ітераційного процесу;

* Всі ітераційні процеси можуть закінчуватись за трьох причин: **нормальне завершення** $SntB < EPS$, де $SntB$ – максимальний вузловий небаланс потужностей; **завершення при стабілізації**, коли $SntB > EPS$, але $SntB < EPSp$, де $EPSp$ – гранична точність розрахункової схеми; **аварійне завершення** по максимальній дозволеній кількості ітерацій (Kit_m). Кількість ітерацій, яка посвідчує наявність стабілізації процесу визначено параметром Kit_b . Для пропуску кроків, які не документуються задіяний параметр Kit_o . В процесах **PRO** та **ZEY** регулюється внутрішній цикл (ВНУП) по параметру Kit_e , окрім того є документація про значення критеріїв **непрямої** збіжності процесів:

$SntU < EPS$ де, $SntU$ – максимальна поправка $\partial \dot{U}^{(k)} = \dot{U}^{(k+1)} - \dot{U}^{(k)}$;

$SntS < EPS$ де, $SntS$ – максимальна нев'язка $\partial \dot{S}^{(k)} = \dot{U}^{(k+1)} \cdot \hat{I}^{(k)} - \dot{S}_n$;

На рис. 1 представлений ряд простих розрахункових схем, які використовуються для відлагодження і дослідницьких експериментів із певним схемним акцентом:

1. Схеми **ITER** для відлагодження ідентичності всіх процедур (**PRO**, **ZEY**);
2. Схеми **DBO** із прогнозом обов'язкової ситуації, коли $EPSp \ll EPS$;
3. Схеми **IKT** із широким спектром напруг $750 \div 0.4$ кВ і наявністю $\dot{Y}_S$;

4. Схема **IZO** із наявністю нульових опорів Z_0 , щодо комутаційних пристроїв;
5. Схема **TRANS** – авторська промислова схема по матеріалам оператора системи з розподілу (ОСР) ПрАТ ДТЕК <Київські регіональні мережі>;
6. Схема **KONTUR** для аналізу впливу рівня замкнутості електромереж.

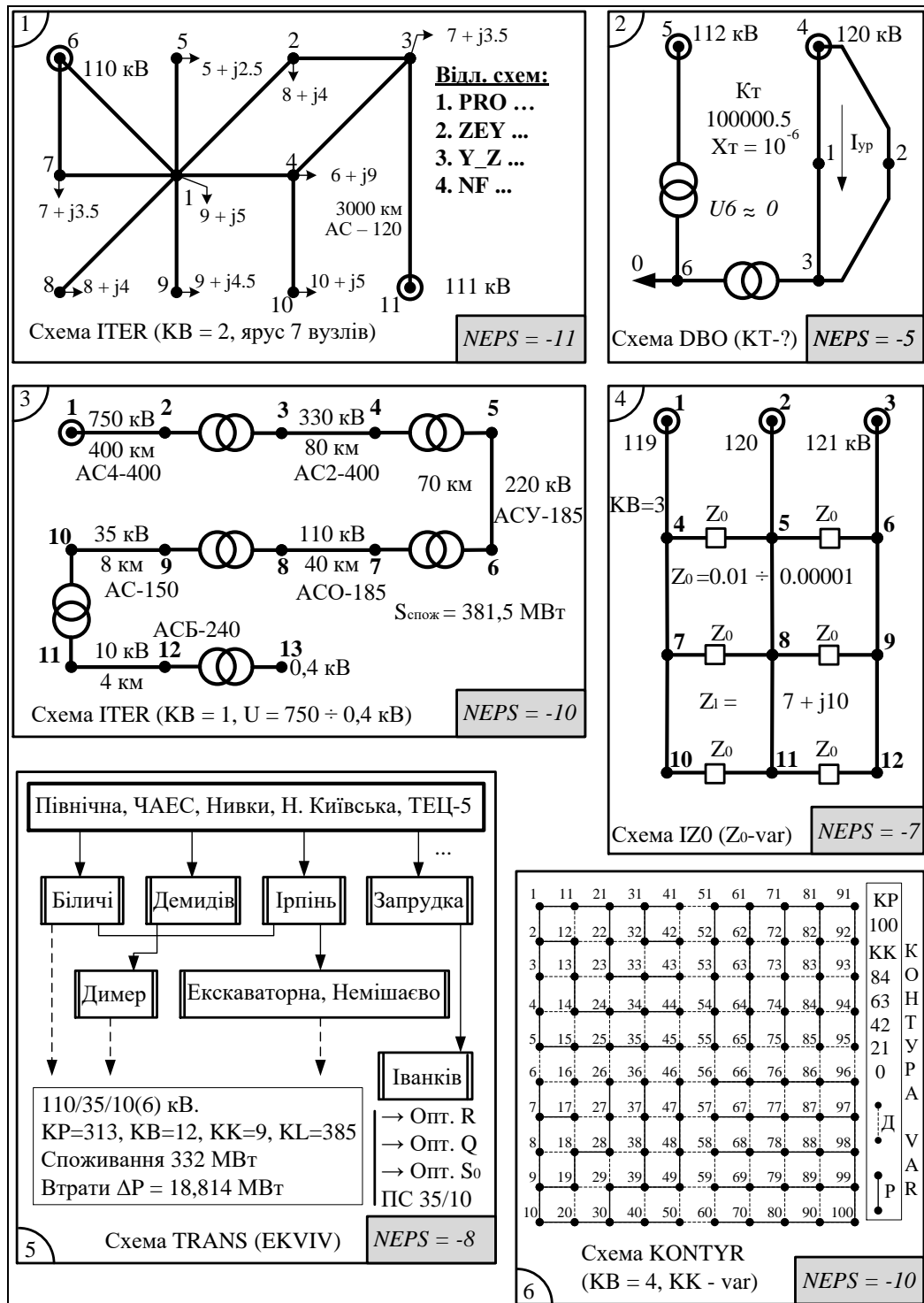

Рисунок 1 – Відлагоджувальні, експериментальні та фрагмент промислової схеми ДТЕК <Київські регіональні мережі>

На всіх схемах вказаний кінцевий результат досліджень *NEPS* – стабільна ступінь граничної схемної точності *EPSp*. Приведені схеми мають різні значення *NEPS* ($EPS = 10^{-5} \div 10^{-12}$), але головне, вони однакові для всіх ітераційних процесів і для всіх програмних засобів.

Рис. 2 представляє графіки збіжності всіх ітераційних процесів для схем **ITER(g01, g20, g21, g22)** і **DBO(i01, i20, i21, i22)** із необхідними коментарями, наприклад:

g21 – << представлений процес простої ітерації із внутрішнім ВНУП – лінійним та зовнішнім ВНЕП – нелінійним процесом, що збігається по **EPS** = 10^{-10} . Час розрахунку **Time** = 0.500 сек (100 разів). Вихід по **SntB**. Гранична точність **EPSp** = 10^{-12} (**NEPS** = -12) >>;

g20 – << представлений процес із матрицею $\dot{Y}^{-1} = \dot{Z}$. Процес збігається по **EPS** = 10^{-10} . Час розрахунку **Time** = 0.048 сек (100 разів). Вихід по **SntB**, **EPSp** = 10^{-11} (**NEPS** = -11) >>;

i22 – << представлений процес Зейделя. Процес **не** збігається по **EPS** = 10^{-10} . Час розрахунку **Time** = 0.280 сек. Вихід по стабільності **NEPS** = **-5**, **EPSp** = 10^{-5} >>;

i01 – << представлений процес Ньютона. Процес **не** збігається по **EPS** = 10^{-10} . Час розрахунку **Time** = 0.051 сек. Вихід по стабільності **NEPS** = **-5**, **EPSp** = 10^{-5} >> і т.д..

Всі графіки представлені в **логарифмічних** координатах, в яких використовуються функції **ln(SntU)**, **ln(SntS)**, **ln(SntB)** та інші.

Ітераційні процеси для схем із нульовим опором **IZ0** ілюструються на рис. 3. Тут пропонується документація програми **Y_Z** по чотирьом режимним варіантам, коли нульовий опір заміщається малим $X_o = 0.01, 0.001, 0.0001, 0.00001$ Ом. Також приводяться графіки збіжності цих варіантів. Всі процеси можна характеризувати:

e20(1, 2, 3, 4) – << представлений процес із матрицею $\dot{Y}^{-1} = \dot{Z}$. Процес **не** збігається по **EPS** = 10^{-10} . Вихід по **NEPS** = **-9** або **-8** або **-7** або **-6** >>.

Необхідно звернути увагу, що непрямий контроль збіжності по критерію **SntU** та **SntS** некоректно забезпечив точність 10^{-10} . Реально маємо залежність **EPS_p = f(X_o) ≤ EPS**. Для перевірки реалізуємо еквівалентування розрахункової схеми **IZ0** із видаленням нульових опорів і паралельних гілок. Результуюча спрощена схема, графік збіжності із виходом по заданій точності **EPS** = 10^{-10} і гранична схемна точність **EPSp** = 10^{-12} ілюструється на рис. 4.

Схема ITER g21

Схема ITER g22

Схема DBO i21

Схема DBO i22

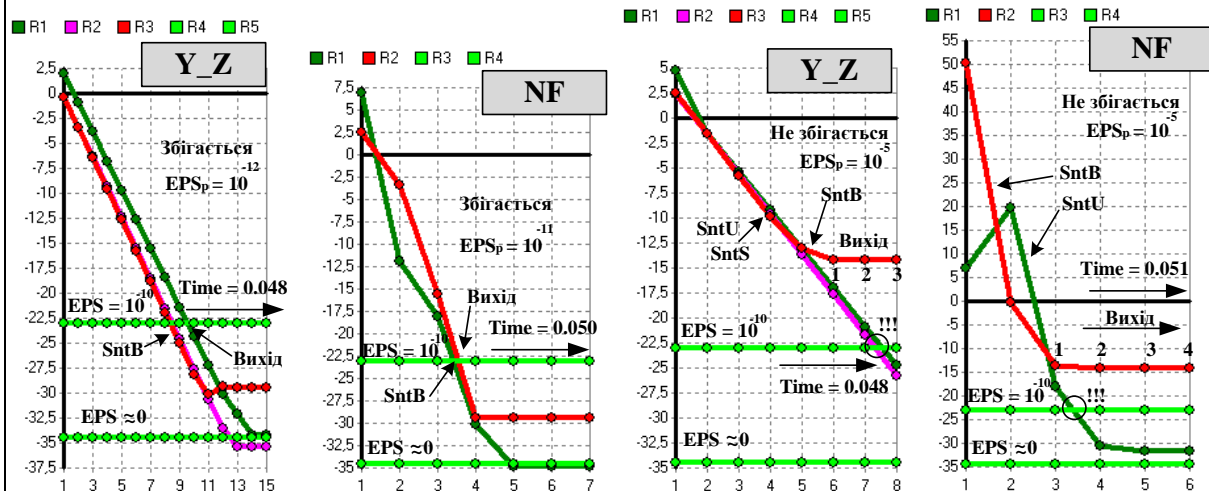

Схема ITER g20

Схема ITER g01

Схема DBO i20

Схема DBO i01

Рисунок 2 – Графіки збіжності схем ITER та DBO, фіксація граничної точності

***** (Z_REGIM) File= C:\P_ZALIK\MAG21and22\MAG_REG\DAS\IZ0-20 *****

iter	Max.Nev.I	Max Pop.U	Max.Nev.S	Max.Neb.S	NEPS
Y_Ziii 1	0.0164537949	0.8899424874	0.2074061980	0.2074061980	0
Y_Ziii 2	0.0019436508	0.1040791131	0.0243837280	0.0243837280	1
Y_Ziii 11	0.0000000000	0.0000000005	0.0000000001	0.0000000002	9
Y_Ziii 12	0.0000000000	0.0000000001	0.0000000000	0.0000000002	9
Y_Ziii 13	0.0000000000	0.0000000000	0.0000000000	0.0000000001	9
Y_Ziii 14	0.0000000000	0.0000000000	0.0000000000	0.0000000001	9
CCCCCCCCCCCCCCCC Max.Neb Ss= 0.0000000001 Real EPS=1e- 9					
Y_Ziii 9	0.0000000006	0.0000000325	0.0000000076	0.0000000080	8
Y_Ziii 10	0.0000000001	0.0000000038	0.0000000009	0.0000000022	8
Y_Ziii 11	0.0000000000	0.0000000005	0.0000000001	0.0000000027	8
Y_Ziii 12	0.0000000000	0.0000000001	0.0000000000	0.0000000030	8
CCCCCCCCCCCCCCCC Max.Neb Ss= 0.0000000030 Real EPS=1e- 8					
Y_Ziii 8	0.0000000052	0.0000002763	0.0000000648	0.0000000821	7
Y_Ziii 9	0.0000000007	0.0000000325	0.0000000076	0.0000000389	7
Y_Ziii 10	0.0000000003	0.0000000038	0.0000000009	0.0000000662	7
Y_Ziii 11	0.0000000007	0.0000000005	0.0000000001	0.0000000361	7
CCCCCCCCCCCCCCCC Max.Neb Ss= 0.0000000361 Real EPS=1e- 7					
Y_Ziii 7	0.0000000433	0.0000023485	0.0000005503	0.0000005906	6
Y_Ziii 8	0.0000000057	0.0000002763	0.0000000648	0.0000005300	6
Y_Ziii 9	0.0000000030	0.0000000325	0.0000000076	0.0000002813	6
Y_Ziii 10	0.0000000024	0.0000000038	0.0000000009	0.0000003332	6
CCCCCCCCCCCCCCCC Max.Neb Ss= 0.00000003332 Real EPS=1e- 6					

Фрагмент процесу:
 з $X_0 = 0.01$
Вихід по NEPS = -9
 з $X_0 = 0.001$
Вихід по NEPS = -8
 з $X_0 = 0.0001$
Вихід по NEPS = -7
 з $X_0 = 0.00001$
Вихід по NEPS = -6

ПОТРЕБЛЕНИЕ	180.0000000000	83.0000000000
ГЕНЕРАЦИЯ	-192.2610000000	-100.5160000000
ПОТОК БП	-0.0004089852	-0.0004037390
ПОТЕРИ SSS	12.2614089852	17.5164037390
БАЛАНС СХМ	0.0000000000	0.0000000000

***** KP= 12 KL= 15 KK= 6 KB= 3 KF= 0
 ***** TIME=0.0550 (100) *****

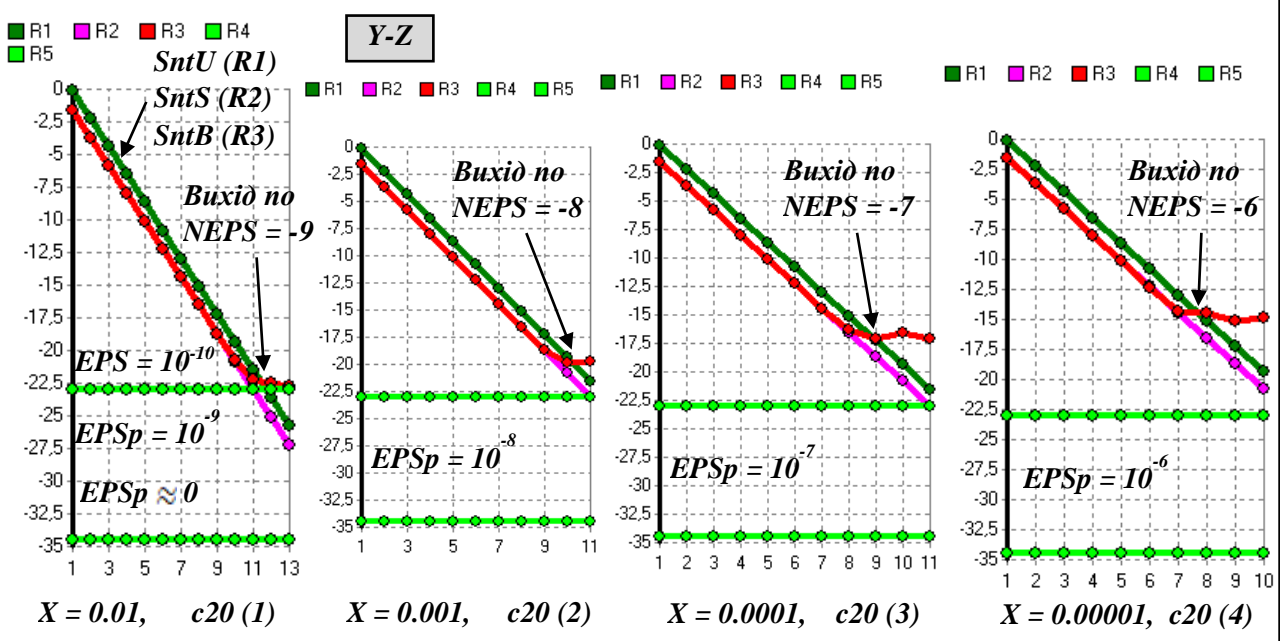

Рисунок 3 – Варіанти схем IZ0 зі значеннями $X_0 = 0.01 \div 0.00001$. Всі виходи по стабільності граничної точності $EPSp = 10^{-9} \div 10^{-6}$

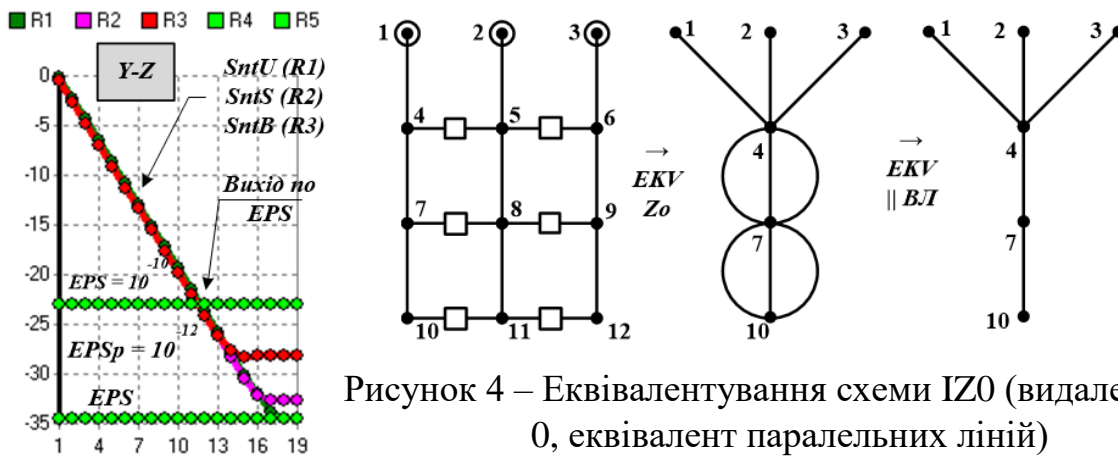

Рисунок 4 – Еквівалентування схеми IZO (видалення $Z = 0$, еквівалент паралельних ліній)

Результати аналогічних досліджень для промислових схем великого об'єму зведені в таблицю 1, де окрім авторської схеми **STR_ORQ** розглянуті режими мереж операторів систем з розподілу ОСР (Харків, Одеса, Миколаїв, Чернігів). Представлені вихідні об'єми схем (**KP**), втрати активної потужності, розрахунковий час, діапазон граничних точностей згідно функції $EPSp = f(X_o)$ і, нарешті результат еквівалентних схем.

Таблиця 1 – Граничні точності EPS великих промислових схем

№	Схема	KP	ΔP [МВт]	Time	EPSp	X=0.01	X=0.00001	немає Z_0 (KP)
1.	Харків	2125	35.803	0.107	→	10^{-9}	$\div 10^{-6}$	10^{-9} (1855)
2.	Одеса	1809	35.000	0.095	→	10^{-9}	$\div 10^{-6}$	10^{-9} (1479)
3.	Миколаїв	1488	30.768	0.071	→	10^{-8}	$\div 10^{-5}$	10^{-8} (1237)
4.	Чернігів	902	11.678	0.040	→	10^{-9}	$\div 10^{-6}$	10^{-9} (752)
5.	STR_ORQ	321	18.007	0.015	→	10^{-9}	$\div 10^{-6}$	10^{-9} (279)

Висновки. Доведено, що кожна розрахункова схема має власну граничну точність $EPSp$, яку значно знижує наявність нульових опорів. Рекомендується в комп'ютерних реалізаціях розрахунку режимів передбачати три варіанти завершення процесів: по заданій точності EPS , при стабілізації процесу по $EPSp$ і аварійне завершення по Kit_m . Відмічається можливість некоректного закінчення процесів при контролі за непрямим критерієм. Пропонується вважати головним критерієм збіжності процесу максимальний вузловий небаланс в потужностях.

Перелік посилань

1. Алгоритмізація та програмування електроенергетичних задач. Моделі, методи, алгоритми і програми для промислових комп'ютерних комплексів [Електронне видання]: навч. посіб. / Д. Б. Банін, М. Д. Банін, А. В. Гнатовський. – К.: НТУУ "КПІ", 2016. – 104 с
2. Банін Д.Б., Банін М.Д., Луців П.Д. Розрахунок та пофідерний аналіз складових технологічних витрат електроенергії в мережах 10(6)/0.4 кВ ВАТ "ЕК "Хмельницькобленерго" за допомогою програмного комплексу РАОТВ // Электрические сети и системы.-2010", с.46-67.
3. Дж. Ортега, В. Рейнболдт. Итерационные методы решения нелинейных систем уравнений с многими неизвестными. – М.: "Мир", 1975, – 558 с.